

Dinlerde “Ritüel Kirlilik ve Arınma Anlayışı” Bağlamında Doğum Etrafında Oluşmuş İnanç ve Uygulamalar
Beliefs and Practices Formed Around Birth in the Context of “Ritual Pollution and Purification Understanding” in Religions

Nurettin AKCAN

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye
Phd. Student, Ankara University, Theology Faculty, Study of Religion and Philosophy, History of Religion, Ankara/Turkey

akcannurettin27@gmail.com
rcid.org/0000-0003-3865-3392

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article
Geliş Tarihi: 17 Temmuz 2022/ **Date Received:** 17 July 2022
Kabul Tarihi: 15 Eylül 2022 / **Date Accepted:** 15 September 2022
Yayın Sezonu: Eylül 2022 / **Pub Date Season:** September 2022
Cilt: 6, Sayı: 1, Sayfa:67- 90/ Volume: 6, Issue: 1, Pages:67-90

Atıf / Citation: Akcan, Nurettin. “Dinlerde “Ritüel Kirlilik ve Arınma Anlayışı” Bağlamında Doğum Etrafında Oluşmuş İnanç ve Uygulamalar”[Beliefs and Practices Formed Around Birth in the Context of “Ritual Pollution and Purification Understanding” in Religions]”. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of Divinity Faculty of Kastamonu University* 6/1 (Eylül/September 2022), 67-90.

Etik Beyan/Ethical Statement:

Bu çalışma “Dinlerde Arınma Ritüellerinin Fenomenolojisi” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. / This article is extracted from doctorate dissertation entitled “The Phenomenology of Religious Purification Rituals” (Ph.D. Thesis, Ankara University, Ankara/Turkey, 2022)

İntihal: Bu makale özel bir yazılımla (Turnitin) taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned special software (Turnitin). No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/kuifd>

mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kastamonu/Türkiye
Kastamonu University Faculty of Divinity, Kastamonu/Turkey
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Nurettin AKCAN/ Dinlerde “Ritüel Kirlilik ve Arınma Anlayışı” Bağlamında Doğum Etrafında Oluşmuş İnanç ve Uygulamalar

Öz

Manevî, dinî veya hükmi kirlilik halini ifade eden ritüel kirlilik ve bu durumdan kurtulmaya yönelik arınma pratikleri, her toplumda bulunmakta olup büyük çeşitlilik gösterirler. Öyle ki bazı toplumlarda neredeyse hayatın tüm anı, bu ritüel arınmalarla çevrilidir. Diğer yandan dinler, ritüel kirliliği tam olarak neyin oluşturduğu ve hangi ritüel önlemlerin saflığı geri getirebileceği konusunda farklılık gösterse de, gözlemlenebilir bir gerçeklik olarak çoğu ritüel arınma; doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş dönemleri etrafında şekillenmiştir. Nitekim kültürler insan hayatının bu kritik dönemlerinde onların kaderini kontrol eden tabiatüstü güçlerin etkili olduğunu ve bu güçlerin rahatsız edilmesi sonucu doğal düzenin bozularak kozmik düzenden “kaosa” ya da yaşanan dünyadan bir başka “bilinmeyen dünyaya” geçişin olduğunu varsayımlardır. Bir yaşam krizi olarak görülen sosyal statü biçimlerinin değiştiği yerde aynı zamanda ritüel kirlilik baş gösterir ve bu durum da ritüel arınmayı zorunlu kılar. Bu anlayışa paralel olarak geçiş dönemlerinin ilki olan doğum hadisesi, en arketip dinden günümüz evrensel dinlerine kadar müşterek “ritüel kirlilik” nedeni olarak görülmüş; doğum sonrası gündeme gelen “ritüel arınma” düşüncesi ise anne ve bebeği için benzer bir arınma sürecini ortaya çıkarmıştır. Bu süreç; “toplumdan belirli bir süre uzaklaştırılmaları”, “su, ateş ve toprak vasıtasıyla arındırılmaları”, “ritüel kirlenmişlikten arındıktan sonra topluma tekrar kabulleriyle” tamamlanır. Fenomenolojik yöntem kullanılarak dinlerde doğum etrafında oluşmuş arınma ritüellerinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, ritüellerin çeşitli formları ve sembolizmi, tarihsel bağlamından koparılmadan ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Geçiş Ritüeli, Doğum, Dini Sembol, İnziva, Ritüel Kirlilik ve Arınma

Beliefs and Practices Formed Around Birth in the Context of “Ritual Pollution and Purification Understanding” in Religions

Abstract

Ritual pollution expressing the aspect of spiritual, religious or legal pollution, and purification practices towards getting rid of this situation exists in every society and shows great diversity. In fact; in some societies, almost the entire moment of life is surrounded by these ritual purifications. On the other hand; while religions differ on what exactly constitutes ritual pollution and which ritual precautions can bring back the purity, most ritual purification, as an observable reality, is shaped around transitional periods such as birth, marriage and death. As a matter of fact, cultures have assumed that supernatural forces controlling their destiny are effective in these critical periods of human life, and there is a transition from the cosmic order to “chaos” or from the inhabited world to another “unknown world” as the natural order is disrupted as a result of disturbing these forces. Where the forms of social status change, seen as a crisis of life, ritual pollution also occurs, and this situation makes ritual purification compulsory. In parallel with this understanding, the birth event, which is the first step of the transition periods, has been seen as a common cause of “ritual pollution” from the most archetypal religion to today’s universal religions, and the idea of “ritual purification”, which becomes the current issue after birth, has revealed a similar purification process for the mother and her baby. This process of “removal from society for a certain period of time”, “purification by means of water, fire and soil” are completed by “re-admission to society after purification from

ritual pollution”. In this study, which aims to examine the rituals of purification formed around birth in religions by using the phenomenological method, it has been tried to reveal the various forms and symbolism of the rituals without detaching them from their historical context.

Keywords: History of Religions, Rites of Passage, Childbirth, Religious Symbol, Seclusion, Ritual Pollution and Purification

Giriş

Geçiş ritüelleri (rites of passage) terimini ilk kez kullanan Arnold Van Gennep’e göre; toplumu oluşturan bireylerin yaşamı bir dizi dönemsel geçişten (doğum, evlilik, ölüm) ibarettir. O, aynı zamanda geçiş dönemlerine eşlik eden törenler arasında dikkate değer bir benzerlik olduğunu ve özellikle arınma ritüellerinin söz konusu geçişleri yönettiğini belirtmektedir.¹ Bu bağlamda geçiş dönemlerinin ilki ve insanoğlunun hayatının başlangıcı olan doğum hadisesi, anne ve bebek açısından mühim olduğu kadar toplumun diğer bireyleri için de önemli bir olay olarak görülmüştür. Nitekim Mircea Eliade’ye göre; varlıksal ve sosyal olarak köklü bir değişimi ifade etmekte olan doğumla dünyaya gelen bebek, henüz sadece fiziksel bir varoluşa sahip olup içinde doğduğu toplum ve ailesi tarafından tanınmamaktadır. Başka deyişle bebek doğduğunda yalnızca dünya üzerinde var olan henüz hiçbir yere ait olmayan bir varlıktır. Dolayısıyla ritüel saflığa sahip olan bireylerin yaşadığı topluluğa bebeğin kabulü ancak belirli arınma ayinlerinin gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Böylece doğum sonrası gerçekleştirilen ritüel arınmalar sayesinde bebek topluluğa kazandırılmakta ve yaşayan birey olma statüsü kazanmaktadır.²

Bu kapsamda insanlık tarihinin başlangıcından bu yana hemen hemen her kültür, önemli statü değişikliklerinden biri olan doğum sonrası ritüel kirliliğin meydana geldiği genel ilkesinden yola çıkarak, bireyin tekrar topluma kabulüne yönelik periyodik arınma eylemleri gerçekleştirmiş ve bunları kurumsallaştırmışlardır. Burada temel amaç anne adayını, bebeği ve toplumu bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden koruyarak ritüel kirlenmişlikten arındırmak; başka deyişle insanın yeni durumunu belirlemek, kutlamak ve onu kutsamaktır.³

Öte yandan yaşamın kaynağı olan su, ateş ve toprak elementinin bir ritüel uygulama vasıtası olarak binlerce yıllık süreçte arınma ritüellerinde yoğun olarak

¹ Arnold Van Gennep, *The Rites of Passage* (Chicago: The University of Chicago Press,1960), 11-12.; Kudret Emiroğlu - Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003), 325.

² Mircea Eliade, *The Sacred and the Profane* (New York: Harcourt, Brace and Company, 1959), 184.

³ Han J. W. Drijvers, “Ablutions”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 1/ 9-13; Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi* (Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977), 131.; Victor Witter Turner, *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual* (New York: Cornell University Press, 1967), 93.

kullanıldığı görülür.⁴ Nitekim bu tabiat fenomenleri yaratılıştan bugüne değin en yalın düşünceden en karmaşık düşünce şekline kadar kıymetini her daim muhafaza edebilmiştir. Bu bağlamda ne tür bir kültürel örüntü söz konusu olursa olsun su, ateş ve toprak her zaman ilk tözün (saflığın) simgesi olarak aynı sembolik işleve sahip olmuştur.⁵

Dinler tarihinde yaratılışın her aşamasında yaşamın, üremenin ve bereketin kaynağı olan su,⁶ aynı zaman da kirleri çözücü özelliğiyle “geçmiş” silip insanı ritüel kirlere arındırır.⁷ Başka deyişle suyun içine dalmak ya da onunla temas halinde olmak yenilenmeyi ve ilk saflığa geri dönüşü simgeler.⁸ Kültürlerde ateş sembolizmi ise olumsuzun olumluya güçlü bir dönüştürücüsü olarak görülür. Bu özelliğinden dolayı ateş de ritüel arınmalarda yoğun olarak kullanılır. Bu kapsamda ritüel kirlenmişliğe maruz kalan kişilerin ateşin etrafında dolaşmaları, üzerinden atlamaları veya ateşten geçmeleri gerekebilir. Aynı şekilde kirlenmiş nesnelere ve giysilere ateşte yakılabilir, ateşin külüyle ovulabilir, dumana tabi tutularak tütsülenebilir. Diğer yandan toplumların tarımsal faaliyete başlamasıyla birlikte toprak elementi de, tıpkı su ve ateş gibi insan hayatında önemli bir yer edinerek varoluşsal sürece ortak olmayı başarabilmiştir. Toprak özellikle doğum ve ölüm gibi geçiş dönemlerinde; doğurganlığın, bereketin, şefkatin, temizliğin sembolü olarak ritüel arınmalarda kullanılmıştır.⁹ Kadının toprakta doğum yapması, bebeğin doğumdan sonra toprağa konulması, üzerine toprak serpilmesi vb. uygulamaların tamamı sadece kötü ruhlara karşı tanrısal korumayı temin etme, toprağın gücünü kazanma anlamına gelmez. Bu aynı zamanda ruhun ilk saflığına dönüşünü, ritüel kirlere arınmasını da sembolize eder.¹⁰

1. Arketip Dönem Dinleri:

Arkeolojik materyaller üzerinde yapılan incelemeler neticesinde özellikle 19. yüzyıldan itibaren ilk medeniyetlere ait binlerce yıllık çivi yazılı tabletler okunmaya başlanmış ve bunun sonucunda doğum etrafında oluşmuş inanç ve uygulamaların ilk arketiplerine¹¹ ulaşılmıştır. Arkeolojik bulgular ve tarihi kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Antik çağ insanı doğumu, anne ve bebeğinin etrafında birçok tehlikeli ruhsal olayın yaşandığı hayatın sırlarla dolu bir anı olarak görmüştür. Aynı zamanda onların kaderini kontrol eden tabiatüstü güçlerin rahatsız edilmesi sonucu doğum sonrası doğal düzenin bozulduğunu varsaymışlardır. Bu durum tabu olarak algılanmış anne, bebek ve onlarla temas halinde olan herkes ritüel yönden kirlendiği için toplumdan tecrit edilmişlerdir. Ayrıca doğum etrafında yapılan bedensel temizlikler de bedeninin ötesine geçip ruhu arıtma

⁴ Emiroğlu - Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, 62.

⁵ Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009), 244.

⁶ Emiroğlu - Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, 510.

⁷ Kathryn Wilkison, *Semboller ve İşaretler*, çev. Seda Toksoy (İstanbul: Alfa Yayınları, 2011), 32.

⁸ Erhan Altunay, *Paganizm* (İstanbul: Harmes Yayınları, 2015), 1/74.

⁹ Wilkison, *Semboller ve İşaretler*, çev. Seda Toksoy, 24.

¹⁰ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2011), 38.

¹¹ Yunanca bir kelime olan Arketip, sözcük anlamı olarak “ilk model”, “ilk örnek”, “ilk imge” demektir. (Jung Carl Gustav, *İnsan Ruhuna Yöneliş*, çev. Engin Büyükinal (İstanbul: Say Yayınları, 2003), 128.)

düşüncesiyle gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla aşağıda örneklerini de vereceğimiz pek çok arkaik toplum, doğum sonrası oluşan tehlikelerin ve ruhsal kirliliğin su, ateş ve toprak vasıtasıyla yapılacak ritüel arınmalarla aşılabacağına inanmıştır. Bu amaçla hem anne adayları hem de bebeği bir süre toplumdaki uzaklaştırılmış, inziva sürecinin sonunda yapılan ritüel arınmalarla ancak topluma tekrar dönebilmişlerdir.¹²

1.1. Mezopotamya ve Anadolu Dinleri:

Mezopotamya bölgesi, hem uygarlık hem de dinsel inançlar açısından yeryüzünün en eski arkaik örneklerini içinde barındıran kadim bir coğrafyadır. Yazının keşfiyle birlikte karşımıza çıkan ilk uygarlık olan Sümerlere ait tabletler, bize doğum etrafında şekillenen inançlarla ilgili ilk bilgileri sunmaktadır. Bu tabletlerde doğumun yol açtığı manevi kirlilik ve arınma ritüelleriyle ilgili çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Tabletlerden anlaşıldığı kadarıyla Eski Mezopotamya’da “Musukkatu” kelimesi, doğum sonrası oluşan ritüel kirliliği ve bu dönemdeki kadını ifade etmektedir. Yine MÖ. 18. yüzyılda kaleme alındığı düşünülen ve Akadça kil tabletler üzerine yazılmış destansı bir şiir olan Atra-Hasis’e göre, doğumdan sonrası anne ve bebeği dokuz gün boyunca toplumdaki tecrit edilmiştir. Bu sürenin sonunda hem anne ve bebeği hem de doğuma yardım eden kadınların suyla yıkanarak arındıkları anlatılır.¹³ Mezopotamya bölgesine komşu olan Hititlerde de doğum hadisesi, hayatın gizemli bir sırrı olarak idrak edilmiş, doğum yapan kadın ve temas halindeki ritüel yönden kirli sayılmışlardır. Bu bağlamda doğum sonrası kadınlar aileden ve toplumdaki uzaklaştırılmıştır. İnziva süresi doğan bebeğin cinsiyetine göre belirlenmiş olup bu süre erkek çocuklarda üç ay iken, kız çocuklarda ise dört aya kadar çıkabilmektedir. İnziva süresinin bitiminde anne ve bebeği gerekli ritüel yıkanmalar eşliğinde tekrar topluma katılabilir.¹⁴

1.2. Maya ve Aztek Medeniyeti ile Amerika, Avustralya Yerel Dinleri:

Güney Amerika’da kurulan Maya ve Aztek medeniyetleri, yeni doğan çocuklarını manevi kirlilerden arındırmak için onları su ile yıkarlardı. Bunun için Azteklerde, doğumu gerçekleştiren kabilenin en yaşlı ebesi: “Bu su senin kalbini beyazlatsın ve saflaştırsın, kötü olan her şeyi alıp götürsün” duası eşliğinde bebeği arındırma suyuna batırırdı.¹⁵ Mayalarda

¹² Edwin Oliver James, “Water, Water- Gods (*Primitive and Savage*)”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1920), 12/704-708; Annamarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, ed. Recep Kibar (İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1999), 14.

¹³ Osman Emre Köse, “Doğum Sonrası Bazı Kültürel Uygulamalar ve Arkeoloji”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26/1 (Nisan 2017), 173.; Kürşat Haldun Akalın, “Hıristiyanlığa Aktarılmış Ritüeller Olarak İsis Kültüründeki Vaftiz ve Günah Çıkarma Ayinleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (Aralık 2014), 41-76.

¹⁴ Köse, “Doğum Sonrası Bazı Kültürel Uygulamalar ve Arkeoloji”, 173.

¹⁵ James J. Preston, “Purification”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 11/7503; Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2008), 99-104.

ise doğum sonrası yapılacak olan ritüel arınma öncesi kötü ruhları uzaklaştırma maksadıyla ev ve sokaklar baştan aşağı yıkanır. İnziva sonrası ritüel arınma için köyün ortasına yakılan kutsal ateşin külü bebeğe sürüldükten sonra üzerinde tütsü gezdirilirdi. Son olarak önceden hazırlanmış ve çeşitli karışımlardan oluşan kutsal su, bebeğe serpilerek ritüel arınma tamamlanmış olurdu. Ayın sonunda bebek ve annenin arınmış olarak topluluğa tekrar kabulünün verdiği şükran duygusunun karşılığı olarak, tüm katılımcılara yemek ziyafeti verilirdi.¹⁶

Amerika kıtasında bulunan yerel kabilelerde, ritüel yönden kirli olan insan, hayvan ve eşyalar tabu sayılır ve bunlarla temastan kaçınmak gerekir. Bu doğrultuda yeni doğum yapmış olan kadın ve bebeği de tabudur. Zira kabilelerde bu durumdaki kadınlar ritüel yönden kirli olduklarından, bunlarla kurulacak her türlü temas oldukça uzun ve meşakkatli arınma işlemlerini gerektirir. Dolayısıyla doğum sonrası anne adayı inzivaya çekilmeli, kocasıyla cinsel ilişkiye girmemeli ve ailenin diğer üyeleriyle temastan sakınmalıdır.¹⁷ Örneğin, Brezilya'nın kuzey batısındaki Kızılderililer arasında doğumdan sonra her iki ebeveyn ve bebeği beş gün boyunca doğum kulübesinde, kabileden uzak izole şekilde yaşamaya zorlanırlar. Beş günün sonunda genç ebeveynler aile olmanın nişanesi olarak aynı havuzda bebeği de yanlarına alarak yıkanılırlar. Böylece arınmış olarak topluma geçiş süreçleri tamamlanmış olur.¹⁸ Meksika yerel kabilelerinde de su, ritüel kirliliği temizleyen bir arınma vasıtası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni doğan bebeklerin vaftiz töreninden önce; “Bu suyu al, çünkü Tanrıça *Çalçihuitlycue* senin annendir. Bu su seni, anne ve babanı doğumun kirlerinden arındırsın” denildikten sonra bebek suya daldırılır.¹⁹

Orta Amerika'da görülen anlayışın benzerini, kıtanın kuzeyinde yaşayan Eskimoların dinî hayatında da görmekteyiz. Eskimolar, özellikle doğum sonrası uyulması zorunlu olan birçok yasak ve katı arınma pratiklerine sahiptirler. Misal olarak Maglemyut Eskimolarında yeni doğum yapan kadınlar, inzivaya çekildikleri kulübenin karanlık köşesinde yüzü duvara dönük vaziyette 40 gün geçirmek zorundadırlar. Kişisel ihtiyaçlarını gidermek için ancak geceleri kulübeyi terk edebilmektedir. Kadının bunun gibi ağır sınırlamaları ihlal etmesi sadece ona ve bebeğine değil tüm kabileye bela getirmesi anlamına gelir. Anne adayı tecrit sonunda yaptığı buhar banyosu ile ait olduğu topluluğa tekrar dönebilir.²⁰ Kanada'da yaşayan İnuit Eskimoları arasında ise hamile bir kadın, doğum sonrası kirlendiğinden dolayı kocasından ve aile üyelerinden ayrı yaşamak

¹⁶ J.A. Macculloch, “Baptism (Ethnic)”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner's Sons Published, 1909), 2/370.

¹⁷ Hikmet Tanyu, “Totem, totemizm ve Tabu Üzerinde Yeni Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/1 (Ocak 1984), 169.

¹⁸ E. Sidney Hartland, “Birth (Introduction)” *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner's Sons Published, 1909), 2/637-646.

¹⁹ Eliade, *Dinler Tarihinin Giriş*, 199.

²⁰ Sergei Aleksandrovich Tokarev, *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*, çev. Rauf Aksungur (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2006), 142.

zorundadır. İnziva süresince yiyecek, içecek ve ev işlerinden de uzak durmalıdır. İnzivadan hemen sonra baştan aşağı yıkanmalı ve kendine yeni temiz giysiler dikmelidir. Ancak bu şartlarla kendisini ve bebeğini topluluğa kabul ettirebilir.²¹

Avustralya yerel kabilelerinde doğum sonrası kadınlar belli bir tecrit sürecinden geçerken, erkeklerle kuracakları en ufak bir temasta cezaları ölüm olarak belirlenmiştir. Bu inziva döneminde kullandıkları her türlü kap kacak da yakılarak arındırılır. Bebek doğduğunda arınması için ateş yakılarak dumana tutulur, o anda ikinci doğumu gerçekleştirmiştir.²² Avustralya'nın doğusunda yer alan Fiji Adaları, kadınlara yönelik *Bathonga* denilen çocuk doğurma âdetlerine sahiptir. Bu adetlere göre yeni doğum yapmış anne ve bebeği bir süre topluluktan ayrı yaşamak zorundadır. Anne adayını izole süresince her sabah kabilenin en yaşlı üyesi tarafından üzeri bezle örtülerek göle götürülür ve burada suya batırılarak arındırılır.²³ Burma'da ise bebeğin doğumundan hemen sonra kadının göbeği yedi gün boyunca ateş veya sıcak bir taşla ısıtılır. Bekleme süresinin sonunda önceden hazırlanmış sıcak suyla anneye buhar banyosu yaptırılır. Son olarak soğuk suyla yıkanan anne adayının ritüel arınma işlemi tamamlanmış olur.²⁴ Yine Pasifik Okyanusu'nda bulunan Mikronezya Adaları'nda, hamile olan anne adayını doğumdan hemen sonra topluluğa karışamaz. O artık ritüel yönden kirlenmiştir ve tekrar günlük hayatına dönebilmek için arınmak zorundadır. Anne adayını kabiledaki statüsüne göre süresi değişen inziva dönemi boyunca, düzenli olarak buhar banyosu yapmak zorundadır.²⁵

Aynı şekilde Polenezya yerlilerinde de anne ve bebeği tabudur. Örneğin Yeni Zelanda'da yaşayan Maorilerin, anne ve bebeğini tabudan kurtarmak için iki alternatifi vardır. Bunlardan ilki eğrelti otunun ateşte yakıldıktan sonra anne ve bebeğin üzerine uygulanan tütsüleme işlemidir. Diğeri ise anne ve bebeğin üzerine kutsal suyun serpilmesi şeklinde icra edilen *Tohi* ritüelidir. Her iki uygulamanın hemen ardından buhar banyosunun yaptırılması zorunludur. Doğumdan sonraki yirminci günde gerçekleştirilen bu arınma ritüellerinin ardından ev baştan aşağı temizlenip, temiz kıyafetler giyildikten sonra tüm yasaklar sonlandırılır.²⁶ Malezya takımadalarında ise geçiş dönemlerinde gerçekleşen arınma ritüelleri, bir kabileden diğerine gözle görülür biçimde benzerlik gösterir. Hamilelik süresince kocasını kirletip hasta bırakabileceği endişesiyle, anne adayını eşinden ayrı yaşamaya zorlanır. Doğumdan önce genelde yedinci aydan itibaren Malezyalıların, *Lenggang Perut* olarak adlandırdığı arınma töreni gerçekleştirilir. Bu ritüel uygulama,

²¹ Drijvers, “Ablutions”, 1/ 10-11.

²² Joseph Campbell, *İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri*, çev. Kudret Emiroğlu (Ankara: İmge Kitapevi, 1995), 104; James G. Frazer, *Altın Dal*, çev. Mehmet H. Doğan (İstanbul: Payel Yayınevi, 1991), 1/166.

²³ Drijvers, “Ablutions”, 1/ 10-11.

²⁴ R. C. Temple, “Burma”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner's Sons Published, 1910), 3/32.

²⁵ Philip Gibbs, “Rites of Passage (Oceanic Rites)”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 11/7807.

²⁶ Hartland, “Birth (Introduction)”, 2/637-646.

uygun adaklarla müstakbel anne adayının karnına yapılan ayinsel tören niteliğindeki bir nevi masajdan ibarettir. Doğumdan sonra annenin murdarlığı kırk dört gün olup bu süre zarfında günlük hayattan uzak durur. İnziva süresince gerek anne gerekse bebeği sürekli ateşin yanında durmalı, her gün düzenli olarak yıkanmalıdır.²⁷

1.3. Mısır Medeniyeti ile Afrika Yerel Dinleri:

Piramit yazıtları, Mısır krallarının *Osiris* olarak yeniden dünyaya gelmeden evvel ritüel arınmaya tabi tutulduğunu yazmaktadır.²⁸ Bu anlayışa paralel olarak Eski Mısır’da Nil’in kutsal suları, ölüleri öteki dünyaya hazırlamak için kullanıldığı gibi anne ve bebeği de doğumun getirdiği kirlilikten arındırmak için kullanılmıştır. Kötü ruhların daha anne karnındayken bebekte bazı kirli lekeler bırakmış olabileceği düşüncesi ile doğumdan hemen sonra rahipler tarafından Nil’in soğuk sularında yıkanarak arındırılmıştır. Anne adayı ise “doğum evi” veya “arınma evi” de denilen kulübelerde toplumdaki tecrit edilmiş olarak on dört gün boyunca tutulurdu. Bu sürenin sonunda arınma banyosu ve tütsülemeyle sonra ancak topluma dâhil olabilirdi.²⁹

Benzer anlayış tüm Afrika kıtasında görülmektedir. Örneğin, Zimbabve’de hamilelik süreci oldukça uzun ve zorlu bir arınma dönemini ifade eder. Hamileliğin son ayının gelmesiyle birlikte anne adayı, koca evinden ayrılarak baba evine geçer. Burada doğumu yapacağı odayı iyice temizlendikten sonra kendisini tüm aile üyelerinden soyutlar. Ebe doğum esnasında kutsanmış sular kullanarak doğumu gerçekleştirdikten sonra bebeği yine bu kutsal suyla yıkar. Diğer yandan bebek odanın ortasında yakılan ateşin üstünde belli bir süre gezdirilir. Ateşle gerçekleştirilen ritüel arınmanın ardından, bebek annesinden ilk sütünü emebilir. Bebeğin dumanın üzerinde gezdirilmesi şeklinde icra edilen bu ritüel arınma, çocuğun göbek kordonu düşene kadar devam ettirilir.³⁰ Günümüz Afrika kıtasının Botswana yerli dinlerinde de hamilelik süresince anne ve bebeğin güvenliğini sağlamak, yeni doğanı kötü ruhlardan korumak, oluşan manevi kirden temizlemek maksatlı arınma ritüelleri icra edilir. Özellikle bir kadının erken doğum yapması veya bebeğini ölü doğurması, doğum sonrası oluşan ritüel kirliliği daha da artırır. Bu durumda daha kapsamlı

²⁷ E.N. Fallaize, “Purification (Introductory and Primitive)”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1918), 10/457; D. Lombard - C. Pelras, “Geçiş Ritleri”, *Mitolojiler Sözlüğü*, çev. Levent Yılmaz, ed. Yves Bonnefoy (Ankara: Dost Kitabevi, 2000), 1/312.

²⁸ Akalın, “Hıristiyanlığa Aktarılmış Ritüeller Olarak İsis Kültündeki Vaftiz ve Günah Çıkarma Ayinleri”, 41-76.

²⁹ Drijvers, “Ablutions”, 1/ 10-11; M. Şener, “Gusül”, *İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay., 1996), 14/213-214.

³⁰ James L. Cox, “Rites of Passage (African Rites)”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 11/7804-7805.

ve meşakkatli arınma işlemleri uygulanır. Bebek gömülmeden önce mezar yeri yıkanır, defin sonrası tüm köy baştan aşağı temizlenir, banyo yapılarak saçlar tıraş edilir.³¹

1.4. Yunan ve Roma Medeniyetleri ile Avrupa Yerel Dinleri:

Eski Yunan ve Roma medeniyetlerinde tıpkı adet kanı gibi doğum da ritüel kirlilik nedeni sayılmıştır. Bu nedenle anne adayı evde kapalı tutulmuş, on günlük lohusalık dönemi süresince dışarı çıkamamış, ailenin diğer üyeleriyle herhangi bir temasa geçememiştir.³² Nitekim bu anlayış doğrultusunda Giritlilerde doğuma yardımcı olmaktan veya onunla temastan sakınılmış, anne ve bebeği arındırılmadan topluluğa dâhil edilmemiştir.³³ Yine *Cyrene* harabelerinde bulunan belgelerden elde edilen bilgilere göre doğum sonrası kadının ritüel kirliliği üç gün olup, bu sürenin sonunda kapsamlı arınma ritüelleri uygulanmıştır.³⁴ Yunanistan’ın Attika bölgesinde keşfedilen *Eleusis* gizemlerinde ise anne ve bebeğin rahipler gözetiminde nehirde yıkandıkları anlatılır.³⁵ Sonraki yüzyıllarda da benzer anlayış devam etmiş, doğum sonrası bekleme süresini tamamlayan anne ve bebeği *Amphidromia* denilen ritüel arınmadan sonra topluluğa yeniden kabul edilmişlerdir. Tıpkı Yunanlılar gibi Romalılar da doğumdan sonra erkek çocuklarını dokuzuncu, kız çocuklarını ise sekizinci günde suyla arındırmıştır. *Dies lustricus* denilen arınma töreninin ardından ancak anne ve bebeği topluma dâhil olabilmıştır.³⁶

1.5. Geleneksel Türk Dinî ve Orta Asya Toplulukları:

Türk kültür havzasında doğumun yol açtığı ritüel kirlilerden arınma süresi kırk gün olup bu süre zarfında anne adayı bir inziva dönemi geçirir. Kırk günün sonunda su ve ateş vasıtasıyla gerçekleştirilen ritüel arınmalar sayesinde manevi pisliklerden arınmış olan anne ve bebeği tekrar topluluğa kabul edilir.³⁷ Bu kapsamda Uygur Türklerinde doğuma yakın anne adayı ailenin diğer bireylerinden ayrılır. Doğumdan sonra geçen kırk günün sonunda anne ve bebeğine, kırklama işlemi uygulanır. Böylece arınmış olan anne adayı, bebeği ile birlikte odasından çıkarak tekrar günlük hayatına dönebilir. Kazaklarda *kırkınan şıgaru* (Kırkı çıkarmak) denilen bu uygulamaya sadece bayanlar iştirak edebilir. Bebek kırk kaşık su ile yıkanıp kurutulduktan sonra adak edilen kurbanın yağıyla tüm vücudu sıvazlanır. Kırgızlarda ise bebek doğduğunda kendisine giydirilmiş olan giysiler

³¹ Fidelis Nkomazana, “Botswana”, *Encyclopedia of Religious Practices*, ed. Thomas Riggs (New York: Thomson Gale Published, 2006), 2/131.

³² Philippe Borgeaud, *Dinler tarihinde Başlangıçlar*, çev. Adnan Kahiloğulları (Ankara: Dost Kitabevi, 2008), 35-36.

³³ Robert Turcan, “Catharsis”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 3/1460.

³⁴ Andreas Bendlin, “Purity and Pollution”, *A Companion to Greek Religion*, ed. Daniel Ogden (Oxford: Blackwell Publishing, 2007), 178.

³⁵ Wolfred Nelson Cote, *The Archeology Of Baptism*, (Holborn: Library Of Theological Seminary Publishing, 1876),1-10.

³⁶ Köse, “Doğum Sonrası Bazı Kültürel Uygulamalar ve Arkeoloji”, 173.

³⁷ Orhan Acıpayamlı, *Türkiyede doğumla İlgili Addet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1961), 122-160.

çıkarıldıktan sonra tuzlu su ile iyice yıkanır.³⁸ Aynı şekilde lohusa kadını kirli olarak gören Çuvaşlar, kırk günlük inziva sürecinin sonunda anne ve bebeğiyle birlikte tüm evi baştan aşağı suyla yıkayarak arındırır.³⁹

Doğumdan sonraki kırk günlük süreçte, pis kabul edilen lohusa kadın ve bebeğin, ateş vasıtasıyla yapılacak arınma ritüeliyle temizleneceği inancı da Türk topluluklarında oldukça yaygındır. Bu anlayışa paralel olarak Özbekistan’ın kuzeybatısındaki Karakalpak Türklerinde, doğumun gerçekleştiği evin ocağı hiç söndürülmez. Benzer şekilde Anadolu’da yaşayan Karapapak Türklerinde de, doğum yapılan evin eşğine yakılan ateş sürekli yanık tutulur.⁴⁰ Yakutlarda, doğum esnasında bebeği ve annesini korumak için geldiğine inanılan *Ayısıt* adlı iyicil ruhları ağırlamak üzere, üç gün boyunca süren bir ateşle arınma töreni düzenlenir.⁴¹ Yine Tunguzlarda doğum yapan kadın, doğumdan sonra yakılan ateşin üzerinden üç defa atlatılarak ritüel kirden arındırılır.⁴² Diğer yandan Selçuklu Türklerinde ise kadın doğum yaptıktan sonra odası kırk gün boyunca mum ışıklarıyla aydınlatılırdı.⁴³

Dinlerde insan bedeniyle bağlantılı doğum ve doğum sonrasında görülen ritüel kirlilik halinin, toplumların halk inanışlarına da aynı şekilde yansıdığını görüyoruz. Bu kapsamda Türk Milleti’nin ortak kültürel birikimini, inanışlarını ve buna bağlı ritüel pratiklerini içine alan Anadolu Halk İnanışlarında da, doğum etrafında oluşmuş arınma ritüellerine rastlanır. Anadolu halkları arasında yeni doğum yapmış anneyi ve bebeği kötü ruhlar (Albası/ Alkarısı)’dan⁴⁴ koruma, hem de manevi kirlilerden arındırma maksatlı su ve ateş vasıtasıyla gerçekleştirilen *Alazlama* ve *Kırklama* ritüellerinin uygulandığı görülür.⁴⁵ Albası’nın sebep olduğu doğum sonrası hastalığa “Albasması” denir. Bu durumdaki kadın tedavi için “Al Ocağı”na götürülür ve burada bir ateşle arındırma tedavisi olan *Alazlama* ritüeline tabi tutulur. Ritüel esnasında al rengi bir bez parçasının ateşte tutuşturulduktan sonra, anne adayının üzerinde dolaştırılmasıyla ateşin arındırıcı özelliğinden yararlanır. Anadolu’da *Alazlama* çoğunlukla gün batımından sonra akşam karanlığında uygulanır.⁴⁶

Anadolu Halk İnanışlarında doğum etrafında şekillenen bir diğer ritüel arınma ise su vasıtasıyla gerçekleştirilen “Kırklama” uygulamasıdır. Birçok kültürde kırk sayısı;

³⁸ Kemal Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri’nde Gelenek ve İnanışlar* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 113-117.

³⁹ Sedat Veyis Örnek, *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1979), 236.

⁴⁰ Fuat Uçar, *Geçmiş-Günümüz ve Geleceğin Türk Dünyası* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009), 327.

⁴¹ Satı Kumartaşlıoğlu, *Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü* (Konya: Kömen Yayınları, 2016), 270-271.

⁴² Unu Harva, *Altay Panteonu*, çev. Ömer Suveren (İstanbul: Doğu Kütüphanesi yayınları, 2015), 187.

⁴³ Harun Güngör, *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları* (Kayseri: Kıvılcım Yayınevi, 1998), 183.

⁴⁴ Türkler arasında Albası (Alkarısı) olarak bilinen kötü ruhların varlığına inanılmıştır. Tek kollu, tek bacaklı, tek gözlüdürler ve yeni doğum yapmış lohusa kadınlara musallat olarak onların bebeklerini kaçırabilir.

⁴⁵ İsmet Zeki Eyüpoğlu, *Anadolu Mitolojisi İnanç-Söylence Bağlantısı* (İstanbul: Geçit Kitabevi, 1987), 65.

⁴⁶ Celal Beydili, *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük* (Ankara: Yurt Yayınevi, 2004), 36-40.

olgunluğa erme, kutsalla kurulacak temasa hazırlık ve arınma süresidir.⁴⁷ Bu anlayışa paralel olarak günümüzde de geçiş dönemlerinin ilki olan doğumdan sonra arınma dönemi olarak genellikle kırk günlük süre uygulanır.⁴⁸ Anadolu'nun pek çok bölgesinde görülen kırklama ritüeline, Bingöl bölgesi'nde “çıl” adı verilmektedir. Bu yörede yeni doğum yapan kadın ve bebeği kırk gün ritüel yönden kirli kabul edilmektedir. Bu süre zarfında doğum yapan kadın genelde inzivaya çekilerek dinlenir. Bekleme süresince eşinden uzakta duran kadın, 40 günün sonunda su vasıtasıyla arındırılır. Kırklama denilen bu arındırma işlemine geçmeden önce ilk olarak kırk yemek kaşığı su, kırk arpa veya buğday ile bir tespih delikli süzgeçten geçirilerek gerekli karışım hazırlanır. Kırklama ritüeli anne adayının banyo suyuna elini suya daldırıp kırkar defa; İhlâs, Felak ve Nas surelerini okumasıyla başlar. Daha sonra odada hazır bulunan abdestli biri kırklama suyunu kırk defa olacak şekilde bebekle annesinin üzerine döker. Ayrıca inziva süresince anne ve bebeğin giydiği elbiseler de okunmuş olan bu su ile iyice yıkanır. Böylece kırklama ritüeli ile anne ve bebeği doğumun getirdiği kirlilikten arınmış olarak günlük hayatına dönebilir.⁴⁹

Yine Anadolu'nun birçok yöresinde (Balıkesir, Aksaray, Antalya, Aydın, Kırşehir, Muğla, Denizli, Manisa, Kütahya, Yozgat, Niğde, Bolu vb.) sadece kadınların katılabildiği benzer uygulamalar görülür. Bu yörelerde törenden önce kirli kabul edilen ve besmele çektilmeden bir yere bastırılmayan lohusanın toplum içine girebilmesi için: “Doğumun birinci gününden başlayarak ağzı kapalı su dolu kabın içine, her gün birer tane küçük taş toplanıp konur. Bir yumurtanın içi boşaltılır, boş kabuğa kırk defa su doldurularak kabın içine boşaltılır. Bu suyun içine her gün azar azar tuz da atılır. Çocuk her gün bu su ile banyo yaptırılır. Yirminci gün anne ve bebeğe beraber banyo yaptırılır, bu sudan başlarından aşağıya dökülür. Bebeğin ve annenin bütün giysileri bu su ile yıkanır. Kırkıncı gün aynı işlem tekrarlanır, bu sefer artan su evin içine zeytin dalıyla serpilir. En son dış kapıya doğru serpilerek kırk uğurlanmış olur.”⁵⁰ Ayrıca günümüz tüm Anadolu coğrafyasında doğum öncesi hamileliğin belirsiz bir durum yaratmasına binaen kadınlar; evlerini temizlemek, güsül abdesti almak gibi çeşitli hazırlıklarda bulunurlar.⁵¹

Öte yandan Arkaik insanın toprakta doğum yapması, bebeğin doğumdan sonra toprağa konulması, toprağa yatırılması vb. uygulamaların tamamı sadece kötü ruhlara karşı tanrısal korumayı temin etme anlamına gelmez. Bu aynı zamanda doğumun yol açtığı ritüel

⁴⁷ Kültürlerde görülen pek çok önemli tarihî olay ve olgu kırk sayısı ile ifade edilmiştir. Örneğin, İsrailoğullarının günahlarının cezası olarak çölde dolanıp durdukları yıl sayısı kırktır. Yine Musa'nın kırk günlük inziva sürecinde tuttuğu oruç kırk gündür. İdris, Hûd ve Sâlih'e olgunluk dönemi olan kırk yaşında peygamberlik çağrısı gelmiş, aynı durum İslam peygamberi içinde geçerli olmuştur. Aynı şekilde insanlık tarihinde görülen büyük tufanlar kırk gün sürmüş olup bu durumlar tarihi kaynaklarla da doğrulanmıştır.

⁴⁸ Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, 119.

⁴⁹ Yılmaz Irmak, “Doğumdan Ölüme Bingöl Geçiş Dönemleri İnanç ve Uygulamaları”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/11 (Bahar 2016), 121.

⁵⁰ Emine Gürsoy Naskali, Salih Mehmet Arçın, *Temizlik Kitabı* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009), 13.

⁵¹ Güngör; *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*, 183.

kirlenmişlikten arınmayı da sembolize eder. Zira Kutsal (saf) olanın bağrından çıkıp profan (kirli) olan âleme gelen bebeğin, doğumun neden olduğu kirlenmişlikten ilk saflığına tekrar dönmesi ancak toprak ananın şefkatli kollarına dönmesiyle mümkün olacaktır. Bu kapsamda toprakta oturarak doğurma (humi positio) geleneği hemen hemen tüm arkaik dönem toplumunda görülür. Nitekim Afrika, Kuzey Hindistan, Kuzey Amerika Kızılderilileri, Avustralya, Paraguay, Brezilya, Altay Türkleri ve Ortaçağ Avrupası’nda bu geleneğe rastlanılır. Örneğin, Eski Mısır Pramid Metinlerinde geçen “yere oturmak” deyişi doğum yapmak anlamında kullanılmıştır. Yunan ve Romalılarda doğum tanrıçası olan “Eilithya, Damia, Auxeia” heykelleri yere doğum yapar vaziyette tasvir edilmiştir.⁵² Eski Çin ve bir Kafkasya halkı olan Gurion kadınları, bebeklerini yerde doğurmuşlardır. Aynı anlayışa paralel olarak Yeni Zellanda’da yaşayan Maori kadınları, çocuklarını bir nehir kenarında toprağın üzerinde doğururken, pek çok Afrika kabilesinde ise doğumlar ormanlık alandaki çalılıklarda gerçekleştirilir.⁵³

2. Hint ve Uzak Doğu Dinleri:

Doğum ile ölüm arasındaki hayatın her bir geçiş döneminde ritüel kirliliğin meydana geldiğine inanan Hindular, bu dönemleri *Samskara* adı verilen arınma törenleriyle karşılarlar. Ayrıca doğum sonrası meydana gelen ritüel kirlilik bulaşıcı olup anne adayıyla temas halinde olan kişiler veya nesnelere kirlenmiş kabul edilir. İlk dönem Hint kutsal metinlerinde Samskaraların sayısı 40’a kadar çıkarken, bugün ise sadece on iki tanesi icra edilmektedir. Samskaraların temel gayesi, hayatın her bir geçiş döneminde bireyi ve toplumu arındırarak kutsamaktır.⁵⁴ Hinduizm’de doğum sonrası ritüel yönden kirlenmiş olan anne ve bebeğini arındırmaya yönelik icra edilen Samskaraların ilki *Namakaranadır*. Doğum sonrası 10 gün süren ritüel kirlenmeyi ortadan kaldırmak için ev baştan aşağı temizlendikten sonra, akrabalar ve arkadaşlar Namakarana’ya davet edilirler. Ritüel Brahman’ın Vedik dualar eşliğinde eve su serpmesiyle başlar, ardından bebeğin babasının önceden belirlediği ismi bebeğin kulağına fısıldamasıyla son bulur. Bu törenle birlikte ev ritüel kirlilerden ve kötü ruhlardan temizlenmiş olurken ayrıca anneyle ilgili sınırlamalar da kalkar.⁵⁵ Bir diğer Samskara, bebeğin doğumdan sonra evden ilk çıkacağı zaman yapılan *Niskramana* ritüelidir. Baba çocuğu dışarı çıkarıp yönünü güneşe çevirir. Bu sırada geri planda Brahmini yönetiminde hep birlikte Vedik dualar okunur. Daha sonra deniz kabağundan yapılmış düdükle öttürülerek kirlilik ve kötü ruhlar uzaklaştırılır.⁵⁶ Nepal Hinduları arasında ise doğum sonrası kadının bekleme süresi daha uzundur. Kırk günlük inziva sürecinin sonunda anne adayını herkesin evine çekilmesinden sonra akşam

⁵² Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, 251-256.

⁵³ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, 38.

⁵⁴ Hikmet Tanyu, *Dinler Tarihi Araştırmaları* (Ankara: A.Ü.İ.F. Yayınları, 1973), 58.

⁵⁵ Gavin Flood, “Hinduism”, *Rites of Passage*, ed. Jean Holm - John Bowker (London: Pinter Publishers, 1994), 73-74.

⁵⁶ Korhan Kaya, *Hinduizm*, (Ankara: Dost Yayınları, 2001), 55.

karanlığıyla birlikte, Ganj’in ıssız bir sahilinde yıkanarak tekrar topluma dâhil olmuş olur. Yüksek kastlar için bekleme süresi daha az olup, 11 günlük bekleme sürecinin ardından gerçekleştirilen ritüel yıkanmalarla anne ve bebeği yeni toplumsal statüye geçmiş olur.⁵⁷

Hinduizm’in devamı niteliğinde olan Budizm, Caynizm ve Sihizm’de de benzer anlayışı görmekteyiz. Zira Budizm’de, ölüme giden doğumdan ve ölümlerle son bulan yaşlılıktan kurtulmak ancak bütün ritüel kirlilerden ve günahlardan arınmakla mümkündür.⁵⁸ Caynizm’de ise ilk doğumu yapacak olan anne adayı, en az bir ay öncesinden baba evine gider ve doğumdan sonrada en az bir hafta orada kalır. Annenin ritüel kirliliği 40 gün sürmekte olup ilk günler perhiz tutmalıdır. Bu süre zarfında o, dokunulmazdır ve sürekli temizlenmelidir. Öyle ki kocası dahi onu göremez, kaldığı eve giremez. İnzivanın onuncu günü, ritüel banyosunu yapmalı ve alnına kırmızı pudra ile bir işaret (chândalo) konulmalıdır. Aynı şekilde yirminci, otuzuncu ve kırkıncı günleri de ritüel yıkanmalarla geçirmelidir.⁵⁹ Sihizm’de, evlendikten sonra ebeveynler tarafından bir çocuğun doğumu heyecanla beklenir. Çocuğun doğumu tanrıların hediyesi olarak görülür. Doğumdan önce evler baştan aşağı temizlendikten sonra evin eşiği çiçeklerle süslenir. Doğum ritüel kirlilik nedeni olduğu için anne ve bebeği *Sutak* denilen on üç günlük bir inziva sürecine girmelidir. Bu süre zarfında insanlarla her türlü temastan sakınarak tüm ihtiyaçları ailesi tarafından sağlanmalıdır. Guru Granth Sahib’e göre inziva sonunda anne ve bebeğine ritüel bir banyo yaptırılmalı, eski kıyafetleri çöpe atılarak yeni temiz elbiseler giydirilmelidir.⁶⁰

Uzak doğu dinlerinden biri olan Konfüçyanizm’de de doğum ritüel kirlilik nedeni olup inziva süresi yedi gündür. Bu süreyi baba adayı anneden uzak perhizle geçirir. Bir diğer uzak doğu dini olan Şintoizm’de ise, ritüel kirlilik ve bundan kurtulmaya yönelik uygulanan ritüel arınmalar, neredeyse hayatın her anını kapsamaktadır.⁶¹ Öyle ki daha doğmadan önce bebeğin anne karnındaki su ile ilk *harae* (arınma)’sinin gerçekleştiğine inanılır. Doğum esnasında hem anne adayı hem de bebek “imi” denilen manevi kirlenmeye maruz kalır. Bebeğin bu doğum kirinden arınması yaklaşık otuz üç gün, annenin arınması ise yetmiş beş gün sürer. Bu normal lohusalık süreci olarak da değerlendirilebilir. Bebek, otuz üç günlük inziva sonunda aile üyeleri tarafından jinjaya götürülür. Burada bebeğin rahip tarafından kutsal suyla *hatsumiyamoude* denilen banyosu yaptırılır. Böylece ikinci *harae* (arınma) gerçekleşmiş olur. Hatsumiyamoude, her ne kadar bedensel bir yıkanma gibi görünse de

⁵⁷ David H. Holmberg, “Nepal”, *Encyclopedia of Religious Practices*, ed. Thomas Riggs (New York: Thomson Gale Published, 2006), 3/122; Rita M. Gross, “Birth, Indian Religions”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 2/951-952.

⁵⁸ Juan Mascarro, “*Dhammapada (Gerçeğe Giden Yol)*”, çev. Mehmet Ali Işım (İstanbul: Barış Dağıtım Yay., 1982), 88.

⁵⁹ Margaret Stevenson, “Jain”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1918), 10/492-493.

⁶⁰ Sewa Singh Kalsi, “Sikhism”, *Rites of Passage*, ed. Jean Holm - John Bowker (London: Pinter Publishers, 1994), 139.

⁶¹ Carmen Sapunaru Tamas, “The Ritual Importance of Purification Practices in Japan”, *Kwansei Gakuin University Humanities Review* 19 (2014), 1-19.

aslında bebeği doğumdan kaynaklı kirlenmişlikten arındırmayı hedefleyen bir ritüel yıkanma eylemidir. Diğer yandan annenin ritüel kirlilik durumu devam ettiğinden dolayı *hatsumiyamoude* törenine katılamaz. Bundan dolayı bebeği tören esnasında annenin kayınvalidesi tutmalıdır.⁶²

3. İran ve Yakın Doğu Dinleri:

Ritüel kirlerden arınmış bireylerin oluşturduğu saf ve temiz bir toplum idealine ulaşmayı hedefleyen Zerdüştilerin kutsal kitabı olan Avesta'nın Vendidad faslı konumuza ışık tutmaktadır. 22 başlıktan oluşan Vendidad, geçiş dönemlerinin ilki olan doğum esnasında Angra Mainyu ve Div'lerin sebep olduğu ritüel kirlenmişlikten nasıl kurtulacağı detaylıca anlatılmaktadır. Özellikle iyi elementler (su, ateş, toprak)'in kutsallığı, bunların maddi ve manevi kirleri temizleyerek saflığa nasıl dönüştürdüğü işlenmektedir.⁶³

Zerdüştilere göre doğum hadisesi ritüel kirlilik nedeni olup yeni doğum yapan kadın, Pehlevi dilinde “armesht-gâh” adı verilen özel bir odada kırk gün boyunca mum ışığı altında tutulmaktadır. Söz konusu kırk günlük süre içerisinde herkes doğum yapan kadınla ilişkilerini sınırlar, doğum yapan anne adayına ayrı tabakta yemek verilir, hatta tıbbi müdahaleler bile ancak ritüel abdest almak suretiyle sağlanır. Öte yandan Zerdüştilerde ölü bebek doğurmak daha büyük bir kirlilik olarak görülür. Çünkü bu annenin içinde nasa⁶⁴ taşıdığı anlamına gelir. Bu durumda olan anne adayını, ilk üç gün su içmemelidir. Su yerine içindeki mezarı (dakhma) temizlemek için gomez⁶⁵ içmeli, kışın soğuşuna rağmen ateşten uzak durmalıdır. Kırk günlük bekleme süresinin sonunda doğum yapan kadının kullandığı tüm elbise ve yatak takımı yok edildikten sonra, *Bareşnum* denilen arınma ritüeli gerçekleştirilir.⁶⁶

Zerdüştilerin “Büyük Arınma ayini” olan *Bareşnum*, başlangıçta ölüyle temastan sonra ceset taşıyanların arınması için tasarlanmış ağır bir arınma ritüeliyken, sonraki dönemlerde doğum yapan kadın için de uygulanmaya başlanmıştır. *Bareşnum* ayini esnasında ritüel yönden kirli olan anne adayını su, kum, gomez ve ateşin kullanıldığı bazı arınma aşamalarından geçirilmektedir. Burada arınma ritüellerinde yoğun olarak kullanılan üç sembolik arınma vasıtasının bir arada kullanıldığı görülmektedir. *Bareşnum*, inziva süresinin sonunda iki din adamının yardımıyla gerçekleştirilen üç törensel arınmadan oluşur. Bu ritüel için rahipler, temiz olarak kabul edilen bir toprak parçası arar. Ardından belirli bir düzende dokuz çukur kazarlar. Olukların etrafı çizildikten sonra tüm

⁶² T. Harada, “Japanese”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner's Sons Published, 1918), 10/496; R.F. Johnston, “Chinese”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings (New York: Charles Scribner's Sons Published, 1918), 10/473.

⁶³ Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, 93.

⁶⁴ Etrafına kirlilik ve hastalık saçan ritüel kirlilik hali.

⁶⁵ Sığır veya koyun-keçi türü hayvan idrarı.

⁶⁶ S. A. Nigosian, *The Zoroastrian Faith Tradition and Modern Research* (London: McGill-Queen's University Press, 1993), 98-99.

alan kumla kaplanır. Gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra ritüel kirliliğe sahip olan kadın, ilk çukura doğru ilerler. Bu esnada rahip ucuna bir kaşık bağlı olan sopa yardımıyla kadının üzerine gomez suyunu serper. Bu işlem ilk altı çukurun her birinde dualar eşliğinde tekrarlanır. Anne adayı gomez ile iyice yıkandıktan sonra, yedinci çukurda 15 kez kumla tüm vücudunu ovalar. Sekizinci çukurda ise vücudunu baştan ayağa suyla iyice yıkadıktan sonra son çukura geçer. Burada da ritüel abdestini üç kez daha tekrarlar. Son aşamada güneşin ışığı altında iyice kurutulan Zerdüsti anne adayı, rahip tarafından kokulu odun dumanıyla tütsülenir. Tütsüleme sırasında rahip; “Ruh kutsal saflığa sahiptir. Baş ve beden arınmıştır. Kirliliğin kötü ruhu lanetlenmiştir” duasını okur. Tören sonundan anne adayına temiz giysiler giydirilerek hamilelik süreci sonlandırılır.⁶⁷

Zerdüstlerde bebeğin kırkının çıkmasından sonra din adamı tarafından ateşgedelerde uygulanan *Nahn* ritüeli ise bebeğin arınmasına yöneliktir. Tören rahibin nar yaprağı, gomez ve kül karışımıyla hazırlanmış kutsal suyu dualar eşliğinde bebeğe içirmesiyle başlar; ardında bebeğin tüm vücudunun yıkanmasıyla son bulur.⁶⁸ Yine Zerdüstlere göre, çocuğun ilk doğum günü de önemli bir olaydır. O gün çocuk ailesi tarafından ateş tapınağına götürülür. Orada yapılan dinî törende çocuğun ailesi tarafından şükür duaları okunur. Kutsal ateşin külleri ise rahip tarafından çocuğun alnına dualar eşliğinde sürülür.⁶⁹

Günümüzde Güney Irak'ta, Fırat ve Dicle kıyıları boyunca yaşayan ve gnostik geleneğin devamı olan Sabii teolojisine göre akarsular, Işık Âlemi'nin yeryüzündeki yansıması olarak dünyadaki ritüel kirliliği temizleyen birer saflık kaynağıdır.⁷⁰ Bu anlayışa paralel olarak doğumun yol açtığı manevî kirlilik durumu da, bu akarsularda yıkanmayı gerektirir. Bunun için hem doğum yapan hem de onunla temas halinde olanların belli bir inziva sonunda *Tamaşa* denilen ritüel banyoyu yapması zorunludur.⁷¹ Tamaşa ritüeli, bireyi manevi kirden geçici bir süreliğine arındırır. Birey ancak *Masbuta* olduğunda ritüel kirden tam olarak arınmış olur. Tamaşa ritüelinin faydalarından biri de, manen kirlenmiş olan bireyin bu kirliliği başkalarına bulaştırmasına engel olmasıdır. Zira Sabii inancına göre bu tür manevi anlamda kirlenmiş kişilerle kurulacak her türlü temasta kirlilik nedenidir.

⁶⁷ Nigosian, *The Zoroastrian Faith Tradition*, 105-106.; Gherardo Gnoli, “Iranian Religions”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 7/4535-4538; E. Xemgin, *Aleviliğin Kökenindeki Mazda İnanç ve Zerdüşt Öğretisi* (İstanbul: Berfin Yayınları, 1995), 210; Theodore M. Ludwig, “Zoroastrian and Hindu Ordination”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 10/6853.

⁶⁸ Zayn R. Kassam vd., *İslam, Judaism, and Zoroastrianism* (Dordrecht: Springer publishing, 2018), 778; Nigosian, *The Zoroastrian Faith Tradition*, 106-107.; Mary Boyce, *A History Of Zoroastrianism*, (New York: EJ. Brill Leiden Publishing, 1996), 1/310.324.

⁶⁹ Boyce, *A History Of Zoroastrianism*, 1/308; Nigosian, *The Zoroastrian Faith Tradition*, 98-99.

⁷⁰ Olga Yoldi, “The Mandaean: A Story of Survival in The Modern World”, *Refugee Transitions* 32 (October 2017), 8.

⁷¹ Drijvers, “Ablutions”, 1/ 10-11.

Doğum sonrası anne adayı, Tamaşa vaftizi olmak için nehre gelir ve dualar eşliğinde en az üç kez tüm vücudunu soğuk sulara daldırır.⁷²

Bir diğer yakın doğu dini olan ve günümüzde Irak'ın kuzeyinde yoğun olarak yaşayan Yezidi inancında Şeyh Adiy'in türbesi ve zemzem suyu kadar türbesindeki toprak da kutsal addedilmektedir. İnanışlarına göre bu toprak; onları tehlikelere karşı koruyan, günahlarına kefarete olan ve ritüel kirlilerinden arındıran kutsal bir tılsımdır. Bu nedenle ki Yezidiler, Şeyh Adiy türbesinde bulunan zemzem suyu ile yoğrulmuş bir miktar toprağı, her daim yanında bulundurmaya özen gösterirler.⁷³ Bu kapsamda Yezidilerden imkânı olan herkesin, yeni doğmuş çocuklarını Laleş'e götürüp zemzem suyuyla yıkamaları zorunludur. Ziyarete gidemeyen aileler ise Laleş'ten alınan zemzem suyu ile biraz toprağı bebeğın bulunduğu küvete koyar. Daha sonra bebek bu karışımla yıkanarak arındırma işlemi tamamlanmış olur.⁷⁴

4. Vahye Dayalı Dinler:

Dünya hayatının başlangıcı olan doğum hadisesi, çoğu dinde olduğu gibi vahye dayalı dinlerin ilki olan Yahudi dinî hayatında da belirli kural ve pratikler çerçevesinde yaşanan önemli bir geçiş sürecidir. Doğum yapan kadın ritüel kirliliğe maruz kaldığından ötürü lohusa dönemi boyunca murdar sayılır ve temizlenmesi için belirli bir sürenin geçmesi gerekir. Bekleme zamanı erkek ve kız çocuk doğmasına bağlı olarak değişiklik gösterir. Buna göre bebeğın cinsiyeti erkek olursa anne adayının murdarlığı yedi gün iken doğan bebeğın cinsiyetinin kız olması durumunda ise murdarlık yedi günün ardından altmış gün daha sürer.⁷⁵ Bu sürenin sonunda kadınların arınmasına yönelik eski dönemde kefarete kurbanları ve oldukça katı arınma kuralları öngörölmüştür. Ancak mabedin yıkılışından sonra bu yasalar geçersiz sayılmış ve mikveye⁷⁶ girmekle yetinilmeye başlanılmıştır. Günümüzde Yahudi cemaatinde doğum sonrası kurban sunma geleneğinin yerini

⁷² E. S. Drower, *The Mandaean of Iraq and Iran* (London: Oxford University Press, 1937), 100-105.; Drijvers, “Ablutions”, 1/ 9-13; Şinasi Gündüz, *Sabiiler Son Gnostikler* (Ankara: Vadi Yayınları, 1995), 175-176.

⁷³ Ahmet Turan, *Yezidilerin Tarihçeleri Coğrafi Dağılımları İnançları Örf ve Adetleri* (İstanbul: Hitabevi Yayınları, 2015), 83.

⁷⁴ Yaşar Tanıl, *Çemberin İçindeki İnanış Yezidilik*, (İstanbul: Nokta kitap, 2008), 166.

⁷⁵ Eski Ahit'te doğumdan sonra kadının uyması gereken kurallar ayrıntılı olarak anlatılmıştır: “*Rab Musa'ya şöyle dedi: İsrail halkına de ki; 'Bir kadın hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, âdet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacaktır. Çocuk sekizinci gün sünnet edilmeli. Kadın kanamasından paklanmak için otuz üç gün bekleyecek. Pak sayılması için geçmesi gereken bu günler doluncaya dek kutsal bir şeye dokunmayacak, tapınağa girmeyecek. Ancak, kız çocuk doğurursa, âdet gördüğü günler gibi iki hafta kirli sayılacaktır. Kanamasından paklanmak için altmışaltı gün bekleyecektir.*” (Levililer, 12/1-5.)

⁷⁶ Yahudi dinî hayatında son derece önemli bir yere sahip olan ve “suyu bir araya toplama” anlamında İbranice bir kelime olan Mikve; murdar olan insan veya nesnelere kutsal saflığa kavuşması için tümüyle daldırıldığı, doğal kaynak suyundan oluşan özel bir ritüel arınma havuzudur.

Sinagog’da şükran duası eşliğinde yapılan *Tevila* ritüeline bırakmıştır.⁷⁷ *Tevila*, Yahudilikte dinen murdar sayılan anne adayının inziva sonunda ritüel kirlilikten arınma maksadıyla, mikve havuzuna yedi kere dalıp çıkma suretiyle yapılan bir ritüel yıkanmadır.⁷⁸ Anne adayını mikveye dalmadan önce bir takım ön hazırlıklar yapmak zorundadır. Bunun için ilk olarak sıcak suyla ve sabunla tüm uzuvlarını özenle yıkamalı, dişlerini fırçalayarak ağzını bol su ile çalkalamalıdır. Mikvedeki suya saçın dökülmemesi için gerekli önlemi aldıktan sonra, varsa takma dişler ve takılar çıkarılmalıdır. Mikve içinde gözler açık, ağız ve eller kapalı olacak şekilde suya girilmelidir. Tüm vücudu suya batırmalı, çıktıktan sonra ise “Beraha” duası okunmalıdır. *Tevila* ve şükür duasından sonra temiz kıyafetler giyen anne adayını arınmış bir şekilde bebeğiyle birlikte Tanrı’nın saf cemaatine dâhil olabilir.⁷⁹ Bu çerçevede söz konusu ayın, “Tanrı İsrail’i nasıl arındırdıysa, ritüel banyoda kirleri öylece arındırır” sözleriyle özetlenmiştir. Çünkü mikvenin sularına dalmak, yeniden doğmayı ve yenilenerek arınmayı sembolize etmektedir.⁸⁰ Diğer yandan ilk dönem Yahudi inancına göre doğan ilk erkek çocuk, kırkı çıktıktan sonra tapınağa götürülmekte ve “esirlik evi” olarak tabir edilen Mısır’dan çıkışın anısına takdis edilerek Rabb’e sunulmaktaydı.⁸¹

Yahudi dini geleneğinin devamı olan Hıristiyan kilise anlayışında da doğum hadisesi ritüel kirlilik nedeni sayılır. Tanrı’nın saf olan kilisesini kirleteceği gerekçesiyle bu durumdaki kadınların mabede girişi yasaklanmıştır. Özellikle Katolik ve Ortodoks cemaati, yeni doğum yapmış kadının ritüel kirden arınmış olarak tekrar dini hayatına dönebilmesi için kırk günlük bekleme süresi öngörmüştür. Bu süre zarfında odada daima mumlar yakılarak içerisi arındırılır. İnziva sonunda doğum yapan kadın bir arınma banyosu yaparak tekrar kilise cemaatine dâhil olabilir.⁸² Öte yandan Hıristiyan inancına göre yeni doğan her bebek, insanlığın atası olan Âdem ve Havva’nın işlediği “asli günah” sebebi ile ritüel yönden kirlidir. Dolayısıyla yeni doğanın Tanrı’nın inayetine kavuşmuş, pak olan Hıristiyan cemaatine kabulü; ancak bu ilk günah kirinden arınmasıyla mümkündür. Bunun için bebek

⁷⁷ Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayınevi, 2001), 3/559; Hayrullah Örs, *Musa ve Yahudilik*, İstanbul: Remzi Yayınevi, 2000, 303; Judith R. Baskin, “A Woman After Childbirth”, *Encyclopaedia Judaica*, ed. Fred Skolnik (Jerusalem: Keter Publishing, 2007), 15/253-257.

⁷⁸ Suzan Alalu vd., *Yahudilikte Kavram ve Değerler* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik ve Yayınevi, 2001), 242.

⁷⁹ Mehmet Öztürk, *Peygamberi Olan Dinlerde Benzerlikler* (İstanbul: Bilge Yayınları, 2003), 131.; Geniş bilgi için bkz. Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, 2/407.; Alalu vd., *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, 238.

⁸⁰ Hadi Tezokur, “Yahudi Dinsel Yaşamında Mikve’nin Yeri ve Önemi”, *Bütün Yönleriyle Yahudilik, Uluslararası Sempozyumu* (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 2012), 101.; Alalu vd., *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, 241.; Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, 3/408.

⁸¹ Luka, 2/22-28.; Çıkış, 13/1-16.

⁸² Melissa Raphael, “Menstruation”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (New York: Thomson Gale Publishing, 2005), 9/5866-5867; Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 202.

doğumdan bir süre sonra kiliseye götürülerek vaftiz edilir. Böylece vaftiz suyu sayesinde asli günahtan arınan bebek, Mesih ile bütünleşerek yeniden saf ve temiz olarak doğar.⁸³

Vahye dayalı son din olan İslam inancına göre ise doğan her çocuk Hıristiyanlıktan farklı olarak temiz ve günahsız olarak dünyaya gelir.⁸⁴ Yine Yahudilikte olduğu gibi doğum yapan kadın da murdar olarak görülmez. Günlük hayattan ve ailesinden tecrit edilmesi söz konusu olmayıp dilerse sosyal hayatına da devam edebilir. Bununla birlikte diğer dinlerde olduğu gibi doğum sonrası kadının bekleme süresi, cemaate kabulü, ibadetlerin ifası ve ritüel arınma gibi konular üzerinde durmuştur.

Müslümanlarda doğum yapan kadınlar belli bir müddet *nifas* denilen özel bir devreye girer. Anne adayının doğum sonrası bünyesinin eski sağlıklı haline dönmesi ve tekrar dini vecibelerini yerine getirebilmesi için ihtiyacı olan bekleme süresini ifade eden nifasın süresi, kalıtsal ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişebilir. Nifas süresi hakkında Kur’ân-ı Kerîm’de özel bir hüküm yer almazken, Peygamber döneminde doğum yapan kadınların dinî hayata dönmeden önce ne kadar beklediklerini bildiren hadisler mevcuttur.⁸⁵ Hadislerden anlaşıldığı kadarıyla Peygamber döneminde nifasın süresi kırk gün olup İslam fakihleri de bu doğrultuda görüş bildirmişlerdir.⁸⁶ Ayrıca hayızlı kadınlara⁸⁷ yasak olan eylemlerin (cinsel ilişki vb.) nifasla da yasak olduğuna hükmetmiştir. Nitekim nifas hali, hukuk ve hadis kitaplarının “Tahâret” bölümlerinde hayızla birlikte ele alınmış olup tıpkı hayız gibi; “bazı ibadetlerin yapılmasına engel olan ve birçok dinî hükümlere bağlantısı bulunan hükmî bir kirlilik” olarak nitelendirilmiştir.⁸⁸ Dolayısıyla nüfesa olan kadının dinen bazı vecibeleri yerine getirmesi yasaktır. Örneğin; Kâbe’yi tavaf edemez, mescide giremez, namaz kılamaz, secdede bulunamaz, orucunu tutamaz ve Kur’an-ı eline alıp okuyamaz.⁸⁹

Doğum sonrası bekleme süresini tamamlayan kadın, gusül abdestini alarak ritüel yönden arınmalıdır. Anne adayı gusül abdesti sırasında ağzına ve burnuna su aldıktan sonra bütün vücudunu kuru yer bırakmayacak şekilde yıkamak zorundadır. Gusülde esas olan bütün vücudu yıkamak olduğuna göre kadınlar yıkanma esnasında; saçlarının diplerine suyu ulaştırmalı, küpe deliklerini ovalamalı, varsa dar yüzüğün oynatılarak suyun buralara ulaşmasını sağlamalıdır. Ayrıca gusül öncesi bedendeki maddi pisliklerin temizlenmesi,

⁸³ Bkz. 1. Petrus, 3/20-21.; Resullerin İşleri, 2/38; Markos, 6/16.

⁸⁴ “De ki: “Allah her şeyin rabbi iken ben O’ndan başka bir rab mi arayacağım?” Herkesin yaptığının sonucu kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz rabbinizdir ve O, hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir.” (el- En’âm, 6/164.)

⁸⁵ Ebu Davud, “Tahâret”, 119.; Nesai, “Gusül”, 23.

⁸⁶ İbn Mace, “Tahâret”, 128; Tirmizi, “Tahâret”, 105.

⁸⁷ Sözlükte “âdet görme, âdet kanaması, aybaşı hali” anlamlarına gelen hayız (hayz) kelimesi, İslam fıkıhı terimi olarak ergenlik çağına giren sağlıklı kadının rahminden düzenli aralıklarla akan kanı ifade eder.

⁸⁸ Hacı Mehmet Günay, “Nifas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Temmuz 2022).

⁸⁹ Juan E. Campo, *Encyclopedia of Islam* (New York: Infobase Publishing, 2009), s.6.

namaz abdesti alınması ve besmele getirilerek gusle niyet edilmesi önemlidir. Aynı şekilde gusül esnasında önce sağ sonra sol omuza su döküp bütün bedeni ovalamak, her organı üç kere yıkamak gibi sünnetler de mevcuttur.⁹⁰

Sonuç

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana hemen hemen her toplumun inanç sisteminde yer alan “ritüel kirlilik ve arınma” kavramı, dinî hayatın merkezi fenomenlerinden biri olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Öyle ki bazı toplumlarda neredeyse dinî hayatın tüm anı bu kavramlarla çevrilidir. Zira her dinin, şu ya da bu biçimde, insanın ruhsal yönünün saf olduğu ve çeşitli nedenlerle kirlenebileceğine dair bir fikri vardır. Dinlerde yer alan en önemli müşterek ritüel kirlilik nedenleri ise geçiş dönemleridir. Nitekim sosyal statü biçimlerinin değiştiği yerlerde, ritüel kirlilik baş gösterir ve bu durum da arınmayı beraberinde getirir. Toplumu ve insanı şekillendiren doğum, evlilik, ölüm gibi olaylar, ancak “arınma ritüelleriyle” kontrol altında tutulursa geçiş süreci sağlıklı bir şekilde tamamlanır.

Bu kapsamda kültürler, önemli statü değişikliklerinden biri olan doğum sonrası ritüel kirliliğin meydana geldiği genel ilkesinden yola çıkarak, bireyin tekrar topluma kabulüne yönelik periyodik arınma eylemleri gerçekleştirmiş ve bunları kurumsallaştırmışlardır. Dinlerde doğum etrafında şekillenen ritüel arınmalarda amaç, doğumun yol açtığı tehlikelerden ve ruhsal kirlenmişlikten hem anne ve bebeğini hem de üyesi bulunduğu topluluğu kurtarmaktır. Başka deyişle birey, kozmos ve sosyal yapı arasında uyumu sağlamaktır.

Diğer yandan her kültürün doğum sonrası oluşan dini kirliliği düzeltmek için arınma ritüelleri olmasına rağmen ritüel kirlilik anlayışı, ritüellerin uygulanma biçimleri, kullanılan sembolik vasıtalar ve sunduğu reçeteler farklılık arz etmektedir. Bununla birlikte dinlerde doğum sonrası anne ve bebeği ritüel kirlenmişlikten arındırmaya yönelik benzer bir sürecin uygulandığı görülmektedir. Bu süreç anne ve bebeğin evin تنها köşesinde veya doğum kulübelerinde tutulmak suretiyle toplumun diğer üyelerinden uzaklaştırılması ile başlar. İnziva sürecinin bitiminde su, ateş ve toprak vasıtasıyla gerçekleşen ritüel arınmalarla devam eder. Ritüel kirlenmişlikten arınan anne ve bebeğinin topluluğa tekrar kabulüyle son bulur.

Kaynakça

Acıpayamlı, Orhan. *Türkiye’de doğumla İlgili Addet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1961.

⁹⁰ Şener, “Gusül”, 14/213-214.; Vecdi Akyüz, *Namaz* (İstanbul: İz yayınları, 2006, 231-232.

Akalın, Kürşat Haldun. “Hıristiyanlığa Aktarılmış Ritüeller Olarak İsis Kültündeki Vaftiz ve Günah Çıkarma Ayinleri”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (Aralık 2014), 41-76.

Akyüz, Vecdi. *Namaz*. İstanbul: İz yayınları, 2006.

Alalu, Suzan vd. *Yahudilikte Kavram ve Değerler*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik ve Yayınevi, 2001.

Altunay, Erhan. *Paganizm*. 2 Cilt. İstanbul: Harmes Yayınları, 2015.

Baskin, Judith R. “A Woman After Childbirth”. *Encyclopaedia Judaica*. 15/253-257. Ed. Fred Skolnik. Jerusalem: Keter Publishing, 2007.

Bendlin, Andreas. “Purity and Pollution”. *A Companion to Greek Religion*. ed. Daniel Ogden. 178-189. Oxford: Blackwell Publishing, 2007.

Besalel, Yusuf. *Yahudilik Ansiklopedisi*. 3 Cilt. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayınevi, 2001.

Beydili, Celal. *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Yayınevi, 2004.

Borgeaud, Philippe. *Dinler tarihinde Başlangıçlar*. çev. Adnan Kahiloğulları. Ankara: Dost Kitabevi, 2008.

Boyce, Mary. *A History Of Zoroastrianism*. 3 Cilt. New York: EJ. Brill Leiden Publishing, 1996.

Campbell, Joseph. *İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri*. çev. Kudret Emiroğlu. Ankara: İmge Kitabevi, 1995.

Campo, Juan E. *Encyclopedia of Islam*. New York: Infobase Publishing, 2009.

Cote, Wolfred Nelson. *The Archeology Of Baptism*. Holborn: Library Of Theological Seminary Publishing, 1876.

Cox, James L. “Rites of Passage (African Rites)”. *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones. 11/7804-7806. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Davud, Süleyman b. El-Eş’as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr b. İmran el-Ezdi es-Sicistani. *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*. 12 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.

Drijvers, Han J. W. “Ablutions”. *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones. 1/9-13. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Drower, E. S. *The Mandaean of Iraq and Iran*. London: Oxford University Press, 1937.

Eliade, Mircea. *The Sacred and the Profane*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1959.

Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*. çev. Lale Arslan. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009.

Emiroğlu Kudret - Aydın Suavi. *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.

Eyüpoğlu, İsmet Zeki. *Anadolu Mitolojisi İnanç-Söylence Bağlantısı*. İstanbul: Geçit Kitabevi, 1987.

Fallaize, E.N. "Purification (Introductory and Primitive)". *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings. 10/455-466. New York: Charles Scribner's Sons Published, 1918.

Flood, Gavin. "Hinduism". *Rites of Passage*. ed. Jean Holm - John Bowker. 66-90. London: Pinter Publishers, 1994.

Frazer, James G. *Altın Dal*. 2 Cilt. çev. Mehmet H. Doğan. İstanbul: Payel Yayınevi, 1991.

Gibbs, Philip. "Rites of Passage (Oceanic Rites)". *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones. 11/7806-7810. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Gnoli, Gherardo. "Iranian Religions". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones. 7/4535-4538. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Gross, Rita M. "Birth, Indian Religions". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones. 2/949-954. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Gustav, Jung Carl. *İnsan Ruhuna Yöneliş*. çev. Engin Büyükinâl. İstanbul: Say Yayınları, 2003.

Günay, Hacı Mehmet. "Nifas". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Temmuz 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nifas>

Gündüz, Şinasi. *Sabiiler Son Gnostikler*. Ankara: Vadi Yayınları, 1995.

Harada, T. "Japanese". *Encyclopedia of Religion and Ethics*. ed. James Hastings. 10/495-496. New York: Charles Scribner's Sons Published, 1918.

Hartland, E. Sidney. "Birth (Introduction)". *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings. 2/637-646. New York: Charles Scribner's Sons Published, 1909.

Harva, Unu. *Altay Panteonu*. çev. Ömer Suveren. İstanbul: Doğu Kütüphanesi yayınları, 2015.

Holmberg, David H. "Nepal". *Encyclopedia of Religious Practices*. ed. Thomas Riggs. 3/119-125. New York: Thomson Gale Published, 2006.

Irmak, Yılmaz. "Doğumdan Ölümüne Bingöl Geçiş Dönemleri İnanç ve Uygulamaları", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/11 (Bahar 2016), 113-132.

James, Edwin Oliver. “Water, Water- Gods (Primitive and Savage)”. *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings. 12/704-708. New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1920.

Johnston, R.F. “Chinese”. *Encyclopedia of Religion and Ethics*. ed. James Hastings. 10/470-474. New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1918.

Kalsi, Sewa Singh. “Sikhism”. *Rites of Passage*. ed. Jean Holm - John Bowker. 138-157. London: Pinter Publishers, 1994.

Kaya, Korhan. *Hinduizm*. Ankara: Dost Yayınları, 2001.

Kassam Zayn R. vd. *İslam, Judaism, and Zoroastrianism*. Dordrecht: Springer publishing, 2018.

Kitabı Mukaddes. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2. Basım, 2003.

Köse, Osman Emre. “Doğum Sonrası Bazı Kültürel Uygulamalar ve Arkeoloji”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26/.1 (Nisan 2017), 171-185.

Kumartaşlıoğlu, Satı. *Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü*. Konya: Kömen Yayınları, 2016.

Kur’ân Yolu. Erişim 18 Ağustos 2022. <https://kuran.diyamet.gov.tr>

Lombard D. - Pelras C. “Geçiş Ritleri”. çev. Levent Yılmaz. *Mitolojiler Sözlüğü*. ed. Yves Bonnefoy. 1/312-315. Ankara: Dost Kitabevi, 2000.

Ludwig, Theodore M. “Zoroastrian and Hindu Ordination”. *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones. 10/6851-6860. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Macculloch, J.A. “Baptism (Ethnic)”. *Encyclopedia of Religion and Ethics*. ed. James Hastings. 2/367-375. New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1909.

Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebe’i. *Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi*. 10 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1982.

Mascarro, Juan. *Dhammapada (Gerçeğe Giden Yol)*. çev. Mehmet Ali Işım. İstanbul: Barış Dağıtım Yay., 1982.

Naskali, Emine Gürsoy - Arçın Salih Mehmet. *Temizlik Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009.

Nesai, Ahmed bin Şuayb bin Ali bin Sinan Ebu Abdirrahman. *Es-Sünenü’l Kübra*. 12 Cilt. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2011.

Nigosian, S. A. *The Zoroastrian Faith Tradition and Modern Research*. London: McGill-Queen’s University Press, 1993.

Nkomazana, Fidelis. “Botswana”. *Encyclopedia of Religious Practices*. ed. Thomas Riggs. 2/129-135. New York: Thomson Gale Published, 2006.

Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halk Bilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.

Örnek, Sedat Veyis. *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1979.

Örs, Hayrullah. *Musa ve Yahudilik*. İstanbul: Remzi Yayınevi, 2000.

Öztürk, Mehmet. *Peygamberi Olan Dinlerde Benzerlikler*. İstanbul: Bilge Yayınları, 2003.

Polat, Kemal. *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri'nde Gelenek ve İnanışlar*. Ankara: TDV Yayınları, 2005.

Preston, James J. “Purification”. *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones. 11/7503-7511. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Raphael, Melissa. “Menstruation”. *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones. 9/5866-5867. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2008.

Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Din Fenomenolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2011.

Schimmel, Annamarie. *Dinler Tarihine Giriş*. ed. Recep Kibar. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1999.

Stevenson, Margaret. “Jain”. *Encyclopedia of Religion and Ethics*. ed. James Hastings. 10/492-495. New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1918.

Şener, Mehmet. “Gusül”. *İslam Ansiklopedisi*. 14/213-214. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Tanıl, Yaşar. *Çemberin İçindeki İnanış Yezidilik*. İstanbul: Nokta Kitap, 2008.

Tanyu, Hikmet. *Dinler Tarihi Araştırmaları*. Ankara: Ankara Ü.İ.F. Yayınları, 1973.

Tanyu, Hikmet. “Totem, Totemizm ve Tabu Üzerinde Yeni Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/1 (Ocak 1984), 155-172.

Tamas, Carmen Sapunaru. “The Ritual Importance of Purification Practices in Japan”, *Kwansei Gakuin University Humanities Review* 19 (2014), 1-19.

Temple, R. C. “Burma”. *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings. 3/17-37. New York: Charles Scribner’s Sons Published, 1910.

Tezokur, Hadi. “Yahudi Dinsel Yaşamında Mikve'nin Yeri ve Önemi”. *Bütün Yönleriyle Yahudilik, Uluslararası Sempozyumu*. 99 - 118. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 2012.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevra. *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, 6 Cilt. İstanbul: Yunus Emre Yayınevi, 1975.

Tokarev, Sergei Aleksandrovich. *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*. çev. Rauf Aksungur. İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2006.

Turan, Ahmet. *Yezidilerin Tarihçeleri Coğrafi Dağılımları İnançları Örf ve Adetleri*. İstanbul: Hitabevi Yayınları, 2015.

Turcan, Robert. "Catharsis". *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones . 3/1460. New York: Thomson Gale Publishing, 2005.

Turner, Victor Witter. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. New York: Cornell University Press, 1967.

Uçar, Fuat. *Geçmiş-Günümüz ve Geleceğin Türk Dünyası*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.

Gennep, Arnold Van. *The Rites of Passage*. Chicago: The University of Chicago Press, 1960.

Wilkison, Kathryn. *Semboller ve İşaretler*. çev. Seda Toksoy. İstanbul: Alfa Yayınları, 2011.

Xemgin, E. *Aleviliğin Kökenindeki Mazda İnanıcı ve Zerdüşt Öğretisi*. İstanbul: Berfin Yayınları, 1995.

Yoldi, Olga. "The Mandaeans: A Story of Survival in the Modern World", *Refugee Transitions* 32 (October 2017), 2-20.